

*Книш Владислав Андрійович,
курсант навчально-наукового
інституту поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Дорошук Ніна Олександрівна,
професор кафедри теорії, історії та філософії права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат історичних наук, доцент*

ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ ТА ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ГЕЛЬСІНСЬКОЇ ГРУПИ

Діяльність Української Гельсінської групи (УГГ) є актуальною темою наукового дослідження адже надає можливість осмислити історичний досвід захисту прав людини в умовах монопольного панування великодержавної ідеології, що є важливим на сучасному етапі розбудови правової держави.

Українська Гельсінська група була сформована після підписання у 1975 році 35 країнами Європи і Північної Америки, у числі яких був і СРСР, «Заключного акта наради з безпеки і співробітництва Європи», який у науковій літературі також називають Гельсінськими угодами від місця підписання – міста Гельсінкі, що на території Фінляндії [1].

Гельсінські угоди стали важливим етапом у формуванні європейської системи безпеки та співробітництва, зобов'язуючи держав-учасниць до мирної співпраці на основі поваги до принципів державного суверенітету та основоположних прав людини. Що важливо для України – вони дали поштовх формуванню правозахисного руху і заклали ідейну основу діяльності Української Гельсінської групи. Отже діяльність Української Гельсінської групи ґрунтувалася на поєднанні фундаментальних принципів прав людини з ідеями національного самовизначення та правової держави. Розглянемо основні ідейні засади УГГ.

Пріоритет прав людини. Українська Гельсінська група, вважаючи права людини найвищою цінністю, ставила своїм завданням стежити за дотриманням Радянським Союзом Гельсінських угод. Безумовно, виконання взятих державою зобов'язань мали забезпечувати державні структури СРСР, однак члени Української Гельсінської групи розуміли, що радянська влада не мала наміру дотримуватися Гельсінських угод у частині прав людини, оскільки їх основоположні ідеї суперечили засадам радянської політичної системи. Тож, виявивши факти порушень Радянським Союзом положень «Заключного акта наради з безпеки і співробітництва Європи», члени Української Гельсінської групи мали інформувати про це світову спільноту, сподіваючись на її підтримку на міжнародній арені.

Важливо, що поняття національних прав українського народу і прав людини вони вважали нероздільними. Адже обмеження можливості вільного розвитку національної культури та мови є порушенням прав людини.

Красномовно це засвідчують слова Ю. Литвина: «Захист прав і свобод людини без захисту прав і свобод нації не має під собою ґрунту» [2, с. 182].

Основоположною засадою вільного національного розвитку члени Української Гельсінської групи вважали право нації на самовизначення, яке формально було закріплено Конституцією СРСР, однак його реальної реалізації вироблено не було.

Українська Гельсінська група, будучи першою легальною правозахисною організацією, наголошувала, що діє в межах законів СРСР та міжнародних зобов'язань, взятих на себе цією державою.

Основними формами діяльності Української Гельсінської групи були такі: фіксація фактів порушення прав людини в СРСР, збирання свідчень про незаконність арештів, зокрема що стосувалося самих членів УГГ, про умови утримання політв'язнів у таборах СРСР. Зібрані матеріали публікувалися у вигляді меморандумів, надсилалися звернення і заяви до міжнародних правозахисних організацій, поширювали у західних медіа інформацію про стан забезпечення прав людини в УРСР [3, с. 146].

Важливим аспектом діяльності Української Гельсінської групи стало також інформування свідомої частини населення УРСР про зміст та ідейні засади «Заключного акта наради з безпеки і співробітництва Європи», оскільки за відсутності знань про існування та зміст цього документа його норми не могли бути використані громадянами у практиці захисту власних прав.

Усі члени Української Гельсінської групи зазнали переслідувань у тій чи іншій формі: від ув'язнення до лікування у психіатричних закладах. Однак їх діяльність підготувала ґрунт для подальшого ненасильницького, правового процесу проголошення державної незалежності України.

Список використаних джерел

1. Українська гелсінська група / Стус Центр.
<https://stus.center/p/ukrayinska-gelsinska-grupa-842059>

2. Правозахисний рух на Україні, його засади та перспективи. *Українська Громадська Група сприяння виконанню Гельсінських угод*: в 4 т. Т. 3. Документи і матеріали. Серпень 1977 – 10 грудня 1978 / Харківська правозахисна група; Упорядник В. Овсієнко. Харків : Фоліо, 2001. С. 177–182.

3. Секо Я. Основні етапи діяльності Української Генсільської групи. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Сер. Історія. 2012. Вип. 1. С. 142–149.

